

Jöjjetek

1961. szeptember-október
14. évfolyam, 5. szám.

It esztendő

Év telt el azóta, hogy a magyar szabadpár napra kivirult. Őszintén, igazán, n. Benne volt ebben a forradalomban az nemzet szíve-lelke. Egy volt benne min-nagyar.

esztendő! Mintha tegnap lett volna. — mindenre emlékszünk. Még mindig óras-sággal beszélünk e napok eseményeiről. emlékezet a valóság tapinthatóságával k meg a számunkra. Mintha csak egy i kellene tennünk, s ott folytathatnók, abbahagytuk.

ig nem így van, ezt mind nagyon jól k. Magyarország elnyomott ma éppúgy, el volt nyomva a forradalom előtt. Em-zemmel nem láthatjuk e megszállás végét. nkat, népünk sorsát Isten kezébe tesszük adhat szabadulást.

ven az évben különös jelentőséget kap unkra október 23-a és november 4-e. Jó m ez egyben arra is, hogy magunkkal — arokkal mind odahaza mind idekint — t vessünk.

i az otthoni illeti, felmerül mindeneke- kérdés: mit várjunk az otthonmaradot- l? Nos, mi erre talán egy negatívummal zolhatnánk mindenekelelt: nem várunk vad heroizmust. Nem várunk tőlük dik forradalmat. Hiszen annak ugyanez az eredménye mint az első volt.

it ők tesznek, s amit mi elvárhatunk , azt két mondással fejezhetnők ki a leg-n. Az egyik: „Ahogy lehet”, a másik a t szava: „Tartsd meg, ami nálad van”.

rtartani emberségüket, megtartani ma-águkat, megtartani s újra meg újra fel-ni Krisztushoz való hűségüket.

idez nem könnyű ma Magyarországon. Az r önmagával a kommunizmusban a leg-obb meghasonlásba kerül. A magyarság gét és szerepét ma odahaza hivatalosan a Szovjetunióhoz való szolgálati viszony-phet magyarul és megérteni. A keresz-ég ellen — a keresztyén ember ellen — ravasz és kiszámított, néma terror folyik, a keresztyénséget hosszú távon akarja jtani, miután rövid távon ez nem sike-

ni a mi feladatunk idekint?

röviden talán úgy fogalmazhatnók meg, használjuk fel talentumainkat, melyeket unkkal hoztunk s menjünk előre, egyrészt agolódván a magunk új ország társadal- s nem feledvén el azt, hogy magyarok un. Megmaradnunk és tovább haladnunk emberek s mint keresztyének.

rt mi valamennyien egy *célul* jöttünk ki arországról Egy küldetéssel, egy feladat- s mindezt kerestük a szabad világban, ' világ nem parancsol, nem veszi el a nodat, nem kényszerít szemináriumokra,

Muraközy Gyula

Magyarországról jött a hír, hogy Murá-közy Gyula, budapest-kálvin-téri lelki-pásztor ez év augusztus 31-én váratlanul elhunyt.

Muraközy Gyula ismert egyéniség volt a Magyar Református Egyház életében. Mint lelkipásztor, mint publicista, mint egyházkerületben a püspök-választások egyik jelöltje volt. A rend-szer később elűzte szószékéről, ahova csak a forradalom után térhetett vissza.

Mégis a legnagyobb munkát akkor bi- zta rá Isten, mikor úgy látszott, em-berileg szólva, bevégezte feladatát. A forradalom óta Muraközy Gyula volt a Konvent külügyi osztályának vezetője. A magyar evangéliumi keresztyénségnek ezen évek alatt hihetetlen szolgálatokat tett.

Élete szolgálat volt. Krisztus szolgál- lata, az Ő Magyar Református Egyházá- ban. Ebben példa is mindnyájunk szá- mára.

Bácskai levél

Magyar reformátusok Jugoszláviában

Nyelvanyától elszakadt közösség élete nép-rajzilag idegen tengerben mindig nehéz, és csak ritkán nem kilátástalan. Ilyen helyzetek- ben nem döntő a távolság, legyünk tőle mér- földdel elválasztva, vagy tengerekkel, ez u- gyanezgy.

A Jugoszláviában élő magyar reformátusság főleg az ország északkeleti részeiben tömörül: Bácskában, Baranyában, Bánáthban, Szla- vóniában. A 30 ezer magyar református lélek hús nagyobb, 100—4000 lelket számláló gyüle- kezetre oszlik. (Magyar evangélikusok 2500-an vannak.) A többi református szórványban él, amelyet lelkészeink rendszeresen látogatnak. Az egész, országos egyház munkája az éven- ként megtartott zsinatban kristályosodik ki, ahol gyakran a belföldiek kívül külföldi, (svájci, francia, angol, német, stb.) vendégek is résztvesznek. A zsinat nyilvános, bárki részt vehet rajta.

Az egyházi munka jellegét már a zsinati beszámoló is megvilágítja: vasárnap és innepnap minden gyülekezetben van isten- tisztelet, a 3 legnagyobb gyülekezetben minden munkanapon. Rendszeres hitoktatás folyik a gyülekezetekben, egyházi helyiségben tartva. (Középiszkolákban a vallásoktatás nem enge- délyezett.)

hagyja, hogy ember légy, hagyja, hogy keresz- tyén légy.

Akkor azonban használjuk is fel ezeket a lehetőségeket! Éljük velük tisztán, józanul.

A szabadság mindenekelelt belső kötöt- tiséget jelent. A szabadság azt jelenti, hogy kötve vagyunk mindenekelelt a saját hitünk- höz.

A legteljesebb szabadságot pedig az izleli meg, aki kötve van Ahhoz, aki e világ megsza- badítására jött el: Jézushoz. Az megérti és tudja, mennyire igaz a bibliai szó:

„Ha a Krisztus megszabadít titeket, való- sággal szabadok lesztek”!

A vasárnapi iskolai munka, régi szokáshoz híven, napjainkban is szépen halad. A vasár- napi iskolai vezetők évente egyszer összegyül- nek csöndesnapokra, s továbbképzésre.

A középiskolai és egyetemi ifjúság nyaran- ként 2 hetes konferencián állítja fel az év keresztyén mérlegét. Itt irodalmi, zenei, tudom- ányos előadások is vannak esténként, a délelőtti bibliatanulmányozás mellett.

A bibliakörök munkája immár 40 éves múltira tekinthet vissza. Az utóbbi években szokásossá vált a külmisszióra való adakazás.

A minden három hónapban megjelenő „Jelentés” c. lap tudósít részletesebben éle- tünkről, munkánkról. Ezt mind belföldre, mind külföldre küldjük, többszáz példányban.

Igen, minden téren a rendes kerékvágásban folyik az áldásos tevékenység, csak néhány, az első tekintetre is aggasztó jelenséggel kell számolnunk: így például lelkészutánpótlásunk nem kielégítő. 3 teológusunk van és 4 jelöl- tünk, míg az egészséges utánpótlás ennek legalább a kétszeresét követelné meg. Lángoló lelkű Sztárai Mihályokra, új reformátorokra van szükségünk, akik az új pogányság zson- gitó lármájában hitünket (és nyelvünket) megőrzik és virágoztatják.

Igaz, Sztárai nemcsak magyarul, de 3 nyel- ven is prédikált. Ezt a hagyományt is ápol- nunk kell, mert vannak szórványban élő, anya- nyelvüket elfelejtett és felejtgető reformátusok. S ha nem lesz elegendő két nyelven prédikálni tudó lelkésznök, ezek a testvéreink nemcsak nyelvüket, hanem — ami a legfontosabb — keresztyénségüket is feladják lelkigondozás híján.

Ez a veszély egyelőre csak a szórványokban tapasztalható. Nincs ok csüggedésre. De imád- ságos lélekkel és éber vigyázással szembe kell néznünk mindazokkal az észrevétlenül jövő romlásokkal, amelyek gyülekezeteinket érhetik, akár belülről, akár a külső világ részéről.

Jugoszlávia.

ANONYMUS

IGE

Ravasz László

Legyen világosság

I. Mózes 1 : 3. És mondá Isten: *Legyen világosság: és lőn világosság.*

Lekció: II. Kor. 4 : 6—10; 15—18.

Valahányszor a teremtés történetét olvasom, mindig az az érzésem, hogy ez az első vers: „kezdetben teremté Isten az eget és a földet”, inkább elrejt, mint felfedi az Isten műhelytítkát a mindenség megalkotásánál. Akkor derül fel először az isteni műalkotásnak a születési titka, mikor megzendül a szó: *Legyen világosság!* Akkor dől el, hogy a teremtés isteni céllal bírjon és minőséget hordozzon, akkor történt, hogy Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől, hogy soha többé semmi össze ne véthesse ezt a kettőt, s akkor történt, hogy Isten „látá, hogy a világosság jó”, vele rokon, belőle való. Ez az értékelés mindaddig érvényes, amíg a teremtés fennáll, sőt azon túl is, mert Isten a világosság. Mindaz, ami élet, ami jóság, ami igazság, egyszóval Istennel rokon, együtt nevezetik a világossággal; a fény örök szimbóluma Isten dicsőségének. Mindaz, ami halál, bűn, tudatlanság, kárhozát, együtt nevezetik a sötétséggel, s a sötétség elválaszthatatlan szimbóluma lett mindannak, ami Istennek ellensége, ami sátáni.

Nem lehet tehát csodálkozni rajta, hogy a teremtés hajnalától mind máig, minden olyan pillanatban, amíg a tudatlanság, a bűn, a kárhozát fenyegethet, mindig megzendül a mentő szózat, legyen világosság! Azt hiszem, mikor a népek nagy éjszakájában Isten kiválasztotta Ábrahámot, egy kicsi kis lángot gyújtott s azt mondotta, ebben a rettentő éjszakában legyen világosság. Mikor Mózes és a próféták viaskodtak népük tudatlanságával és rosszakaratával, Isten mindig azt mondta, legyen világosság, s égtek a próféta lelkek, mint a sercegő szövétnépek. Mikor Isten megtekintette az ádventi nyomorúságban és bűnben hanykódó emberiséget, ezt a szánalomra méltó, sötétségben ülő népet, azt mondotta, legyen világosság. Mikor a nagypéntek éjszakája reáborult a tanítványokra, azt mondotta, legyen világosság, s felhajnalott a húsvét. Mikor a félelmeszívű, tanácstalan tanítványok tehetetlenül ültek, s nem volt senkinek egyetlenegy mentő gondolata, Isten az mondotta, legyen világosság, megzendült a pünkösdi szél, s lángolni kezdtek a kettős tüzes nyelvek.

Ebből világos, hogy mi református keresztyének ezen a napon Istennek ezt a teremtő szózatát halljuk kijelentésből, történelemből, saját lelkiismeretünkben: *Legyen világosság; mert a világosság az örök reformáció.* A reformáció nem egyéb, mint örök küzdelem a világosság isteni jogáért és isteni köteletségéért.

Legyen világosság! Két dolgot látok ebben: ez a legnagyobb ajándék és a legnagyobb feladat.

Ha a reformációt ebben a mondatban sűríttem össze: és monda Isten: *legyen világosság: és lőn világosság,* akkor ezzel azt mondom, hogy Isten újra megmutatta magát nekünk, mint kegyelem. Elfelejtkezett a világ mindarról, amit Isten mondott magáról nekünk. Elfelejtkeztek róla, hogy Ő az örök szeretet, ki

előbb szeretett minket, ki úgy szeretett minket, hogy egyszülött Fiát adta értünk. Elfelejtkeztek arról, hogy Ő csupa kegyelem, irgalmának határa nincs, önmagáért és neve dicsőségéért könyörül bűnös gyermekein. Elfelejtették róla azt, hogy ezt a titkot Ő nem bízta emberi kezekre, hanem evangéliomában mindig hirdette. Nem lehet az, hogy ember ebből a kegyelemből valakit kizárjon, de az sem lehet, hogy ember ezt erőszakkal, érdemmel, joggal, vagy cselvetéssel kikényszerítse. Ez a kegyelem ingyen való és közvetlen, a Szentháromság egy örök Isten és a halhatatlan lélek viszonya, amelybe semmiféle emberi hatalom bele nem szólhat.

A reformációban nemcsak az volt csudálatos, hogy újra megjelent a fény, hanem az is, hogy felnyiták a régi lecsukott szemek és meglátták ezt a világosságot. Hiszen a fény azelőtt is megvolt a világban, de nem volt szem, amelyik lássa. A reformáció tehát a szemeknek a megnyílása. Ez a szó, legyen világosság, ha valakihez intézzük, azt jelenti, *jer és lóss.* Ebben a vonatkozásban is egészen csodálatos isteni tünemény volt a reformáció. Megtörtént máról holnapra, hogy nem egy, nem két, nem száz és nem ezer ember, hanem millió és millió egyszerű lélek, nem tudósok, teológusok, műveltek, fejedelmek, hanem szegény, egyszerű, nyomorult emberek, országonként és nemzetenként megláttak olyan dolgokat, amilyenekről eddig fogalmuk sem volt. Meglátták azt, hogy mily nagy a bűnük és nyomorúságuk. Meglátták azt, hogy milyen gazdag, felajánlkozó, közelvaló az Istennek kegyelme. Meglátták, hogy Isten a Szentírásban gyertyát gyújtott, azt gyertyatartóba tette, s orcánk elé hozta, de mi eddig észre sem vettük. Meglátták azt, hogy Isten az Ő igéjében, a maga teljes tekintélyével, világosan megmondja nekünk, hogy mit kell hinnünk és cselekednünk, s hogy a mi üdvösségünkre való drága ígéretét naponta hirdeti, s úntalan elpecsételi az Ő sákramentomában. Egyszerre meglátták azt, hogy nem a szertartás ment meg engem, nem a papok segítsége üdvözít engem, nem függök lelkemben semmiféle földi hatalomtól, földi tekintélytől hanem közvetlenül a Szentháromság egy örök igaz Istennel társalgok, aki nekem Teremtőm, aki nekem Megváltóm, aki a jóra vezérlő és vigasztaló Szentlélek Isten. Meglátták azt, hogy egyedül őt illet minden dicséret és dicsőség. Ő az egyetlen király, akinek engedelmeskedni tartozunk. Ezt a látást ebbe a tételbe foglalták össze, egy idézetbe Pálból: hit által igazulunk meg ingyen, Istennek kegyelméből.

Ma már alig tudjuk elképzelni azt az időt, amikor mindez ismeretlen lehetett a lelkek előtt. Hiszen azt se tudnók elképzelni, milyen lehet egy olyan világ, amelyikben nem sugárzik a Nap.

Azonban az Isten örök Igéje: *Legyen világosság,* nemcsak a legnagyobb ajándék, hanem a legnagyobb feladat is. Minden világosító testre áll a parancs: *fogd fel a fényt és add tovább.* Nem minden test alkalmas erre a szolgálatra, éppúgy, mint ahogy nem minden lélek alkalmas a mennyei világosság felfogására és továbbadására. Ehhez Isten kiválasztása kell, az hogy Isten egy bizonyos minőséget hozzon létre bennünk, ajándékozzon meg azzal, hogy *fényforrások és fényközlők* lehetünk.

Azt hiszem, a református ember hivatását nagyszerűbben nem lehetne kifejezni. Isten kiválasztott és képessé tett arra, hogy magadba vedd, felfogd az Ő világosságát. Képessé tett arra, hogy gyertya, szövétnék, lámpás légy. Gondold meg, elég-e minden perced arra, hogy minél több fényt fogj fel; szabad-e neked akkor megfedkezned arról, hogy szakadatlanul Istennel kell társalkodnod, az Ő Igéjére kell figyelmezned, az Ő szeretetének mélységét és magasságát kell bejárnod, hogy minél több

világosság gyűljön össze benned. A gyér azt mondják, hogy ha sokáig volt a tűző a sötétségben világítani tud. Foszfor tárgyak, ha telelták magukat fényvel, tudnak kisugározni. Tudjátok meg, reformátusok, hogy ez a magyar éjszánál derengőbb lesz, a hajnal annál hamar következik, annál több ember találja helyes utat, annál nyugodtabb lesz nem kemény és veszedelmes zarándok útja, több világosságot fogtok fel magatokból világosságnak népe és örökei.

Ha vettél világosságot, akkor tudsz. Hogyan adhat egy ember világosságot? először is, *bizonyosságtétellel,* amikor megszólal az Ige örök tanítása. Gond életedbe hány adomát mondtál el, hányról számoltál be, hányszor idéztél emberek szellemes vagy sületlen vélen de milyen kevésszer csendült meg ajkaid Ige bizonyosságtétele. Pedig, s ezt is gond hányszor, de hányszor megcsendülni *volna!* Nincs egy vasárnapi iskolás gyeregy öngyilkosságba induló életet meg ne menteni, ha a határozás pillanatában e arany szemét dobná a mérleg serpenyőjé lehet világosságot adni *példaadás* által. *daadás* akkor igazi, ha szinte szándélan annyira természetes, hogy öntudatlan. adunk akkor, ha nem akarunk adni példán minden erőnkkel Isten segítő kegyelme fogozunk, hiszünk benne és engedelmeskedni neki. Az ilyen keresztyén élet Istennek kedves eszköze arra, hogy más emberen sen vele. Nem tudjuk mikor, nem tudjuk s ha tudnók, talán szegyelénk magunk Istent azzal, amit tettünk vagy nem te akartunk vagy nem akartunk, elértünk elhárítottunk, sokszor nálunk különb erketen segít, megtart drága lelkeket, s ki hatatlan vigasztalásokat ad, olyat, an szóval vagy erőlködésből soha, de soha tudtunk volna adni. A fény akkor is fény nem tud önmagáról. Harmadik nag módja a fényközlésnek a *szereket szól.* Nemcsak az ismeret van világosságtétel szeretet is világosságból van. Az ismeret több sötétség és homály rejtőzködik, a tetnek tisztább a szövéte, több benne a általa közelebb vagyunk Istennek, mert a szeretet révén van Isten is nagyon hozzánk. Ezért mindenki, aki jót tett, ak tett, aki vigasztalt, áldozott, szeretett és gált, tulajdonképpen világosságot terjeszt Istennek ezt a parancsát adta tó *Legyen világosság.*

Ma a reformáció ünnepén, az evangélikus egyházak hívóit, a világosság embereit hordozóknak látom. Isten kegyelme válik ki arra, hogy vegyük és vigyük a lángot. kegyelmének végzése volt ez. Ujjongjunk benne rejlő kegyelem láttára. A láng, viszünk, az a világosság, amit Isten gyeregy a teremtés hajnalán, amelyik a prófétákben égett, betöltötte a bethlehem-i éjszaka kigyúlt nagypéntek fölött, mint a húsvét gossága. Nem más ez, mint Istennek a jórata, örök szeretete, a lénye, a lelke m igazságnak, életnek, jóságának, szentségre üdvnek a foglalata. Mondhatom ezzel a *Ige,* mert kezdetben volt az Ige és Isten és az Ige Isten volt, s ez az Ige testté. Jézus Krisztusban, s mi láttuk az Ő dicső mint az Isten Egyszülött Fiának a dicső Ezt a lángot kell átvennünk és tovább adni. Rajtunk fordul meg, hogy Isten örök parancsa *legyen világosság,* végbemenjen és ak meglegyen. Hiánytalanul s tisztán vegyi magától a Krisztustól s fennen lobog szaladjunk vele végig a reánk ért pályádjuk át szolgálatban, bizonyosságtétel szeretetben és példaadásban mindazok akikhez küldi Isten, hogy ebben a sötét, szomorú és halálos világban csakis *legyen világosság!*

Bószin Endre

Bószin Endre 1923-ban született Pilisen. Tanulmányait a budapesti Képzőművészeti Főiskolán végezte. Budapesten rendszeresen állította ki képeit. A forradalom után Skóciában lakott, majd Londonba költözött. Kiállítást tartott Edinburgh-ban, Glasgow-ban, Londonban, Bécsben, Washingtonban, Párizsban, Kanadában és Leidenben.

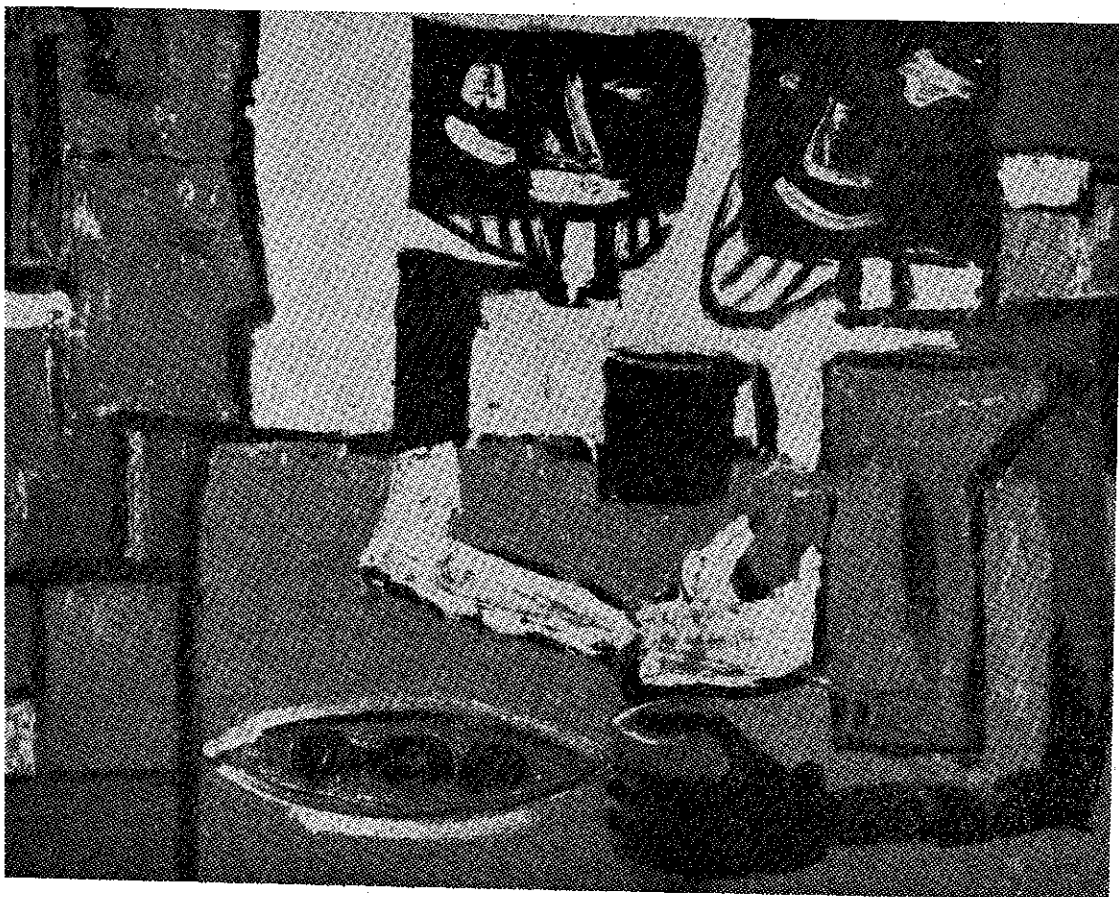
Bószin Endre festményeiben nem sok az irodalmi tartalom, témájuk többnyire csak néhány szál virág egy agyag korsóban. A festő problémája a képek szerkesztésében, a színek válogatásában rejlik. A bársnyos feketéket a meleg barnák váltják fel s itt-ott kicsendül egy-egy szilvás kék. Bár a téma nem új, a kompozíciós problémákban és a technikai kezelésben mai modern kísérletre ismerünk.

Ambátor a színeket nem tudjuk visszaadni, hisszük, hogy olvasóink így is képet alkothatnak maguknak Bószin erőteljes festői világáról.

*Csendélet
figurával*

Szellemek a konyhában

Uj-Delhi

1961. november 18 - december 6

Harmadszor ül össze az Egyházak Világtanácsa megalakulása óta. Első nagygyűlése Amszterdamban volt 1948 nyarán, a második Evanstonban, Amerikában, 1954-ben. A harmadik most következik, Indiában. Mindig egy újabb kontinensen, összefogván a világrések keresztyéneit Krisztus keresztye jegyében.

Az Egyházak Világtanácsa nem egyház az egyházak felett. Egy fórum csupán, melyen keresztyének egymással találkozhatnak, s ahol hitüket megvallva tevékeny együttműködésbe léphetnek egymással Isten dicsősége szolgálatára.

Az első, amszterdami konferencia az emberiség káoszának és Isten világtervének kérdésével foglalkozott. Evanston témája ez volt: „Jézus Krisztus, a világ egyetlen reménysége!” Az új — delhi gyűlés központi problémája lesz „Jézus Krisztus, a világ világossága”.

400.000.000 keresztyén képviselői gyűlnek itt össze hogy egymást keressék s megtalálják Krisztusban. Kérjük Istent, hogy munkájuk sikerrel járjon.

Illyés Gyula

A reformáció genfi emlékműve előtt

Száznegyvenhárom léptem; ez a hossza az emlékműnek. Hírnök, ki megölt milliók végső tisztelgését hozza, úgy mentem el a szobor-sor előtt. Kálvín, Knox, Farel, Béza! S bika-fővel a hadrakelt hit zordon hadnagyai, a Vilmosok! és Coligny és Cromwell — ők néztek rám — s a baltás Bocskay! ... Hátrálnom kellett közülük: mindet nem fogta össze csak messzibb tekintet. Fölhúzódtam a kert felé, a fákig s lelkemben is hús tárgyilagosságig.

S most mintha ők álltak volna kaszánya-számadáson az én szemem előtt, feszesen-katonásan kilépvén éppen akkor a hátterül kapott nagy szikla-falból s abból a másik, épp oly teli tömbből, a mögéjük kövesedett időből.

Addig jöhettek, maguk is meredt kövek a napfénybe, hol nem lehet szavuk már. Szavuk immár csak a tett, mely idővel ad magyarázatot! Holtak, vigyázz-bán állók, szólhatok!

Vagy előbb én beszélhetek?

Kik „ott álltatok, nem tehette másképp”, mert ez vagy az, de megalkuvás nincsen, mert a langyosat kiköpi az isten, kik után tárgyként maradt fenn a szándék, mennyi az igazság még öklötökben, mely négy százada oly nagy esküt markolt, mely kőbe s öröklébe görcsösödten tartja ma is a bibliát s a kardot? Mit adott, melyre fölgerjedt szerelmes dühével törtetek, a cél, ahogy elértétek?

Ti kérditek?

S ha nem lesz örömötökre meghallanotok? Elmondom. Épp mert nékem is keserves.

Alltatok, égve az Úr igazától; állt szemközt épp oly tüzzel teli tábor; aztán dönteni kezdett ezredegyszer az ész helyett a fegyver s a láng.

Hogy várja örök üdv a lelket: rángtak milliószám kintben a testek csatamezőn, bitófán, vérpadon, karon, keréken, meg a fájdalom-szerzés új mestergépein; növesztett egymással szemben erdőnyi keresztet Jézus példája, végig Európán; égtek, hogy égjen itt a kép s a „bálvány”,

ott a „csalárd könyv” — városok és falvak, hol újra emberhúst faltak a félvad zsoldosok, eladdig míg tűz a tüzzel, nem állt egymással szemben bűn a bűnnel, eladdig, míg nem jött — a „győzelem”? Az idő. Okosan, türelmesen s némi humorral.

A kétféle had és hit várai szemközt állanak ma is, az én hazámban is; a zordon fehér-falú s arany-cifrázta templom vén tornyai még ágyúként vitáznak minden beharangozáskor, vásárnap papjaik bent még ősimód dörögnek, de kijövet az utcán átköszönnek s ujjon mutatják, hogy hány óraker s kinél lesz ferbli-kör vagy harcsa-tor s egy kis ital.

Szép. Magam is helyeslem; ha pap vagyok, magam is így cselekszem: „értsük meg egymást!”

De nem volt nagy ár mégis a harminc évi dögghalál, d'Aubigné dühe, Coligny halála, Szent Bertalan bosszútlan éjszakája, fél Némelország, a ketté törött Európa s hogy itt volt a török százötven évig és a mi hazánk... — Ez lett a „győzelem”? Ezt küldte ránk isten azzal, hogy „napként kimutatta”: nem érte folyt a harc, hanem mi a tta; ilyen volt, mit díjul szánt, a jövő: — mert volt-e vajon győztes, kit nem ő rendelt eleve győzni?

Győztetek. Maga a Sátán győzött veletek! Balekok voltatok, mind! Hátra arc! Nincs jogotok egy lépés sem előre. Törődjete be kőbe és időbe. Elveszett — eleve! — a harc!

— mondtam keményen, mint aki magára támad először is az igazával; majd:

Megbuktatok! A haddal simára törölt kontinens — e fekete tábla — közepére mi iratott eredmény? Egy betű, egy már tréfának sem új buta betű s az is csak magyarul: mért több a keresztényen, mint a keresztény?

Értelmet annyi millió halott véreből ennyit párolhattatok, midőn — feledve, kinek mi a dolga — karddal csaptatok ti is a Csomóba: a Föladatba, mely épp a kötés kibogozásával szép és merész. Ez az „eredmény”!

És ha — ez se volna?! — kondult bennem is, ahogy várható vo a tulsó torony az innen valóra. (és attól fogva mind a kettő bongott) s kelt ezredszer is — alig jinomodva — bennem a két ős ádáz szó-birokra: a mindig úrhitű tolnai pásztor s a csupa dac sárréti prédikátor.

Mert mi szorította kézbe a fegyvert? Nem a Rossz ellen támadt, aki felkelt? S ha annyi sem lett volna harc? Ha szó „hal el a hit” a „római mocsokban”? Ha arra tart eszme s világ, amerre a „tiarás templom-kufár” vezette, ha nincs, ki a bűnnek ellenszegül s — ha úgy fordul, hát reménytelenül, de csak annál szebb önfeláldozásképp — odavágja, hogy „nem tehettem másképp ma hol vagyunk?! Akkor tán elmarad a kín, a vér, akkor nincs áldozat, nincs — inkvizíció?!

Ha — bár „hiába” — Gusztáv Adolf nem ül harci lovára, s jobbágy-iga helyett nem vágynak inki fegyvert ölteni a toulouse-i tiszták, valdeusok, husziták, Bocskay írást-ímt se tudó hajdui, hiszed, hogy lett volna béke, olyan bár, amelyet az imént lemosolyogtál? Hiszed, hogy volna olyan-amilyen magyarság, ha nincs — Kálvín? Nem hiszem.

Vagy mást mondok: szobádban volna villk ha nem lép Giordano Bruno a tűzbe? Hol kezdődött, hogy atomerő is van s hoinap rakétán repülsz ki az ürbe? Övék az érdem, kiket sem a máglya nem riaszthatott vissza, sem a gályá — sem harcaik bukása, a léptenként fölmeredő „hiába”!

Látták, vagy nem a céljuk, azt jól látták, hogy nincs visszafelé út; a múlt, ahogy füst-velve összeomlott, úgy lökte őket, mint lőpor az ólmat: előre! és ők vállalták e sorsot — Mondd hát velem, hogy dicsőség redjük

Alltam némán, hírhező katonájuk, már azt forgatva, hogy én mit kapok, nem is őtlük magyarázatot: a tettektől, melyek — akár a gyermei magukért csak felnőttsorban felelnek.

Végül, ezt mondtam, önvigasztalásképp volt bárkié a szándék, maga az isten se tudhatta másképp.

Leonhard Ragaz

február első napján Leonhard Ragaz, aki Münster akkori lelkésze, Bernből visszött Bazelba. A vonaton tanúja volt egy kereskedő elbeszélésének, aki cinikus véssel elmondta, hogy Zürichben miként ott el egy fiatal nőt. A beszélő ocsmányolója és vakmerősége Ragazt mélyen orította. Haragjában naplójába a következőt jegyezte fel: „Olyan élményben volt, amely életemnek új irányt szabhat. Szélről még sohasem találkoztam az ilyen aljassággal. Ha ilyesmit hallunk vagyunk, képtelenek vagyunk elhinni. Számunk most már vége minden akadémikus nyelvről, kezdődjék a harc! Ezt Neked, Istenem! Mély gondolatok szántottak nekem, amíg Bazelba értem, majd utána aznap. Újra meg kellett állapítanom, hogy a szerű nép mennyivel jobb. Az ő oldalán em. Ezzel bennem egy új szociális keresztgondolata támadt fel. 1903. február ikán reggel 7 és 8 óra között életem új zba lépett.”

naplójegyzetből kitűnik, hogy élménye jelentett számára. Megtérésének az azonban más, mint azok a hasonlóak, amelyekkel a pietisták megtérésüldokolják. Nála nem az egyént kell meg szabaddítani, hanem a világot kell sz hatalmától megmenteni és újáforagaz szervenvelyes etikusa, aki új erégért harcol. Lelkes puritánsága, amely áráért és szellemért vívott harcában éjthetetlenül teszi őt. Jegyzeteiből bizonyos általánosító, kollektív ítélet közik, amellyel manapság igazán nem indig egyetértünk.

sz körül, aki 1868-ban Taminsban született, 1945-ben Zürichben halt meg, politikai ógiai barátai és ellenfelei között még folyik a vita. A fiatalabb nemzedék n már kezdi őt történeti szempontból ni és szellemi örökségét felfedezni. s Matmüller közreadta széles alapokra ttt életrajzának első részét „Leonhard és a vallásos szocializmus” címmel. de tanulságos áttökintéssel kezdi tanul- t, és leírja, hogy a protestánsizmus eltérő szempontokból indult ki a XIX. ban a munkáskérdés megítélésében. A Ragaz életét és élményeit, számos idézet nálásával, vázolja. Pontosabban azt atnánk, hogy Ragaz működését az őt- it jellemző különállásban és eredetiség- neli ki környezetéből. Erre bizonyára ösztönzést is kapott. Mily eredetiek atai és elhatározásai! Mily mélyen znek egyéniségében és mily nehezen ki magukat belőle! Származása a sváj- vek között eldugott kis faluból, a maga italista és közösségi életformáival, el- ásainak éppoly fontos kútforrása volt, politikai szocializmus, amellyel később rkerkedett, valamint a társadalmi etiká- lalkozó német tudósok tanai.

dalmi szemlélete veleszületett szabad- etetéből fakad. A munka igazi értel- és nemességéért, az emberi méltóságért A szocializmust erkölcsi mozgalomnak ezért olvad össze benne a keresztény- szocializmussal. Kételyei támadnak a ti egyházzal szemben. Az ő meglátásá- sus etikája szemben áll a századforduló hitéletével és az akkor uralkodó gaz- renddel. A társadalmi átalakulásnak, egy célját Isten országában jelöli meg, ták és Jézus értelmében akar fejlődési szabni. Így két fronton kell küzdenie, ról az istentelennek bélyegzett kapi- s ellen, másrészt a munkásmozgalom ideológiája ellen. Reményeit azonban atározottsággal a szocializmusba he-

lyezi, amely megfelel társadalmi etikai pro- gramjának és közösségi szemléletének.

Matmüller könyve érdekes adalék a század- forduló idejének svájci ideológiai történeté- hez. A szerző sok adatot halmozott fel és közölt arról, amiről akkoriban a fiatal lelkészek beszéltek, gondolkodtak, amit terveztek és cselekedtek. Nem találunk azonban benne sem politikai, hem gazdasági vagy egyházi vonat- kozású kritikai fejtegetéseket, amelyek a szociális kereszténység szemléletére és fogalmi világára vonatkoznak.

Rendszeresebb az Andreas Lindt tollából származó életleírás. „Leonhard Ragaz” c. könyvének alcíme: „Tanulmány a szociális kereszténység történetéről és teológiájáról”. Lindt szerint Ragaz gondolatainak és csele- kedeteinek központjában az a felfogás áll, amely a történetet mint üdvtörténetet tekinti. Isten a történet istene. Lindt teológiai fej- tegetéseivel Matmüller tisztán történeti szem- léletéhez értékes kiegészítéssel szolgál. Meg- kísérli, hogy a maradandó örökséget elkü-

lönítse mindattól, ami lényegtelen. Értékesnek minősíti azt, hogy Ragaz a kereszténynek szá- mára hozzáférhetővé tette a Szentírák tevé- kenységét a világban, és hogy bennük felé- bresztette a politikai és szociális felelősség- tudatot. Ragaz krisztus- és istenszemlélete a liberális és pozitív egyházi vallásossággal szemben újszerű, eleven dinamikájával tűnik ki.

E két könyv azért íródott, hogy e nagy kez- deményező, e kristálytisza lelki lelkészt és embert, aki egyszerre volt próféta és eretnek, tárgyilagosan megismerhessük és láthassuk, hogy miként élt, beszélt és írt. El kell ismer- nünk, mindkét szerzőnek azt a törekvését, hogy az eseményeket és véleményeket pártatlanul és nyugodtan tárja elénk. Talán szívesebben vettük volna, ha a két szerző több megindult- ságot és ellentmondási szellemet vitt volna könyvébe, és ha életrajzaik nem árasztanak olyan nyugalmat, amely ellentétben áll azzal az élettellel, amelyet leírtak.

NZZ.

M. S.

Kerekes János

Újra egy barátunktól és munkatár- sunktól búcsúzunk.

Váratlanul és hirtelen eltávozott tőlünk Kerekes János, waverveeni református lelképásztor, lapunk egyik legbensőbb és leghűségesebb munkatársa.

Élete virágjában, 43 éves korában szólította el Isten közlünk.

Tanulmányait a debreceni egyetem teológiai fakultásán végezte, majd később az utrechti egyetemen folytatta, ahol doktori szigorlatot tett. Különösen az ótestamentumi tudományok érdekel-

ték, s a magyar teológiai élet egy nagy- ígéretű tagját vesztte el benne.

Évek óta a waverveeni (Hollandia) gyülekezet lelképásztor volt.

Aki ismerte, szerette, mert ő minden- kít szeretett. Lénye a szeretet és a megértés volt. Kevés ember van, akiből oly magátólértetődő természetességgel áradna ki a testvéri melegség és keresz- tyéni szolgálatkészség, mint belőle áradt.

Emlékét őrizzük. Hogyan tudnók is őt elfelejteni?

Amszterdami konferencia

Július 25-től 29-ig tartotta az Amszterdami Magyar Református Bibliakör és Ifjúsági Kör konferenciáját, melyen több mint 35 nyugat- európai magyar fiatal vett részt. E találkozó helye a város zajától kevéssé zavart, modern Koningskerk tanácsterme volt.

Az előadások témái szerves kapcsolatban álltak egymással. S ezek mottója volt a keresz- tyénség történelmi küzdelmeinek tanulságait utóvalóul adni a krisztusi életéhez a ma em- berének.

Záborszky János nyug. hollandiai lelkész „A kereszténység eredete”-ről beszélt. Elmondotta, hol kell keresnünk a kereszténység csiréit a régi zsidó vallásban, s miként fejlődött az egyház később, Jézus keresztthalála után. Mészáros Sándor, a Biblia- és Ifjúsági Kör vezetője, „Hol van a mennyek országa” címmel beszélt. Kibédi Varga Áron „Vers és vallás” címmel számos példával illusztrálva mutatta be, miként tükröződött költészetünkben a kereszténység mindenkorai gondolatvilága, kezdve a késői középkortól egészen napjainkig.

A pszichológia mai állása — ahogy Taborsky Ottó „Keresztény életforma és lelki egészség” című előadásában kimutatta — bizonyítja, hogy szükséges lelki egészségünk-

höz a hitélet. Kövy Attila „Emigrációnk” cím- mel beszélt többek között az emigránsok életé- nek nehézségeiről, az alkalmazkodás kérdéseiről s magyarságunk elvesztésének megelőzésé- ről. Halász József a nevelést és a környezetet mint döntő jellemformáló s egyben társa- dalomalakító tényezőt mutatta be „Keresztény ember a modern társadalomban” c. előadásá- ban.

Minden előadást sok hasznos hozzászólás és olykor heves vita követett. A konferencia értéke így mind az előadások tartalmasságá- ban, mind a résztvevők aktivitásában rejlett.

Jakos Lajos dr. és Tüski István hollandiai lelkészek elemezték a a Tizparancsolatot a bibliakörökön, s különösképpen arra mutattak rá, hogy a Szentírás példái mai életünkre is vonatkoznak.

A résztvevők egyik este a kikötőt és a leg- szebb városrészeket tekintették meg sétahajó- ról, egy másik délután pedig a híres németál- földi festők alkotásait nézhették meg a Rijks- museum-ban.

A konferencia záróáhitattal és úrvacsoraosz- tással fejeződött be abban a reményben, hogy a jövő évben tervezendő következő találkozó is sikerrel jár.

Az Amerikai Egyesült Államokban az egy- házak tagjainak a száma sokkal gyorsabban növekszik, mint a lelképásztorok száma. Ezért általános a panasz a lelkészhiány miatt.

Az uppsalai (Svédország) egyetem teológiai kara szükségesnek látja egy új svéd biblia- fordítás kiadását, mivel az 1917-es biblia- kiadás elavult kutatáson alapszik.

A jeruzsálemi héber egyetem néhány ar- cheológusa dr. Aharoni vezetése alatt és a római egyetem néhány résztvevőjének a köz-

reműködésével feltárta Jeruzsálem környékén egy Kr.e. 8. századból való ősi izraelita vár romjait. Úgy vélik, hogy ez az erődítmény, ahova Uzziás király visszavonult, miután pok- losság támadta meg őt.

Az Egyházak Világtanácsa Végrehajtó Bizott- sága felhívást intézett azokhoz az országokhoz, amelyek atomfegyvereket gyártanak, hogy a további kísérletezésnek vessenek véget. Az jelentősen megkönnyítené a lefegyverzés kér- désének a rendezését.

A Jackson Pollock-legenda

Jackson Pollock életében és festészetében minden úgy alakult, ahogy az fiatalkori képeiből, elveiből és életformájából megjósolható volt.

Nemcsak művész volt, hanem hős is; életével és halálával is művészetét illusztrálta. Hozzá hasonlókat csak a romantika teremtett, s érdekes jelenség, hogy éppen ott lett élete jelképes, ahol a legprózaibb a mai élet. Jackson Pollock Amerikában egy James Dean-szerű autóbaleset áldozata lett, éppen akkor, mikor megérintette a siker. Halála előtt azonban, már hónapok óta föl hagyott a festéssel; úgy érezte, hogy zsákutcába jutott.

A művészet történetében ő volt a festészet legkövetkezetesebb „fölszabadító”-ja. Művészi programjából számúzte a kompozíciót, a véletlenszerűt helyezte az alkotó értelem helyébe. E célnak megfelelően elvetette a festés tradicionális technikáit: a földre szögezte vásznait, kilyukasztott konzerves dobozokba öntötte a festékeket, s így csurgatta rá a vásznakra. Azt akarta, hogy „... a kép ön-maga szülje meg létét.” Halálakor az ember akaratlanul is Sartre „Nausée”-jának tehetetlen hősére gondolt: „Szabad vagyok: semmi sem indokolja többé, hogy tovább éljek.”

1956-ban halt meg. Az 50-es évek legelején Amerikában már nagy hatása volt. Válogatott képeit világkörüli útra vitték tárlatokon bemutatni. Ezt követte a nyugat-európai fővárosokban és Japánban bemutatott „Új Amerikai Festészet” vándor-kiállítás, amelyen egy sajtós amerikai művészeti irányzat pofétikus hatásvélezégyéniségeként képviselték műveit. Jackson Pollock ekkor már a mítosz kódján át heroikus nagyságban jelent meg az inkább méltató és ismertető, mint bíráló és elemző amerikai művészeti irodalomban. Méltató a hindu miszticizmus modern képi megfogalmazását, a primitív ösztönvilág kifejeződését, csak képi jelekkel, de szavakkal már nem elmondható mély értelmű metafizikai tartalmakat láttak műveiben. Alkotómódszere, újszerű technikája — amely kétségtelenül a tudatos helyett a tudatalatti indulatoknak adott az alkotásban nagyobb lehetőséget — már csak növelte, s kiterjesztette a legenda lehetőségének körét. *Hans Namuth*, aki Pollock-ot alkotás közben látta egyszer, élményéről így számolt be egy 1951-ben írt cikkben: „hatalmas dráma volt... a robbanás lángja amint a festék a vásznot éri; a táncszerű mozgás; a szemek már meggyötörtén, mielőtt az alkotó keze a festékekkel alázuhanna; e feszültség; s akkor a robbanás újra... A kezeim beleremegtek.”

A Jackson Pollock legenda eddigi legteljesebb és legmélyebb megfogalmazását az angol *Bryan Robertson* Pollock monográfiája adja (*Thames and Hudson*, London 1960). Robertson ugyan romantikus hangon, de lényegében helyes megállapításokra jutva elemzi azt a társadalmi és szellemi atmoszférát, amelyben a modern művészeknek Nyugaton élnie és dolgoznia kell: „A nemiségtől eltávolodott a szerelem; az értelem és az érzélem csak ritkán egyesül, — írja — a tudomány oly messze szakadt a művészetétől mint a föld a holdtól, s a művészetből az élet kicsinyes megszépítése lett, ahelyett, hogy az élet szerves része lenne...” Mindez segíti megérteni az olvasóval, hogy miért talált követőkre és támogatókra viszonylag rövid idő alatt Jackson Pollock művésze. Ez a társadalmi és lélektani helyzet az oka annak, hogy a legenda nemcsak hogy életre kelt, hanem népszerű lett és elterjedt. De csak a művészeti előzmények kutatása magyarázhatja meg azt, hogy a pollock-i festészet miképp született. S itt rejlik a legenda gyökere.

A mítosz mindég ott kezdődik, ahol az emberi értelem — akarva vagy nem akarva — megszűnik. A Pollock-legenda alapja az, hogy

az amerikai festő a semmiből lépett a világ művészetének élvonalába. Ez természetesen csak úgy hihető, ha a közelmúltól és a kortárs-művésztől elszigetelve nézzük Pollock művészetét. Ezt teszi Bryan Robertson is, aki nemcsak az európai, de a Pollock közelében hasonló problémákon dolgozó amerikai kortársaitól is elkülöníti őt. Így, Pollock monográfiája éremhöz hasonló: az egyik oldalon a hős arcképe, a másik oldalon a hősi tett — jelképesen. Hogy ez tudományosan nem kielégítő, fölösleges mondan. Amíg az önmaga körébe zárt arckép igazságtalan elsősorban az amerikai kortársakkal, addig az izolált és sajátosan amerikainak fölfogott művészeti eredmények művészettörténetileg félrevezetőek.

Pollock művészetének fejlődése tisztán mutatja meg gyökereit. A 30-as években festett fiatalkori képeiről az a szenvedélyes romantika és forradalmi realizmus árad, amelyet a mexikói freskókról jól ismerünk. Később, úgy 1947-ig Picasso szürrealista korszakának talán a legtehetségesebb követője. Nagyszerű festő: mélytűzi színek, erőteljes formák. De az európai fejlődéshez képest, mindez tíz éves kesssel.

A 40-es évek legelején, Franciaország német megszállása miatt, Párizsból New Yorkba tevődött át a modern művészet központja. A szürrealista és absztrakt művészeti törekvések német és francia menekült képviselői míg Európában csak egy kis számú értelmiségi kör méltánylását élvezték, addig Amerikában a felső tízezer és a nagy alapítványok istápoló rokonszenvével találkoztak. Művészet és társadalom ez esetben egymásra talált. Ugyanakkor, a hazai provincializmusból kiutat kereső fiatal amerikai képzőművészekre a megváltás erejével hatottak, s nemsokára a legkövetkezetesebb képviselői lettek mindannak, ami a 30-as években Európában történt. Az ő fejlődésüket nem akadályozhatta a múlt. Jackson Pollock 1947-ben festi első képeit az u.n. „csöpögtetőtechniká”-val, amelyet nem egy szürrealista festő — például a svájci Max Ernst New Yorkban — „oscillation” néven használt korábban. De amíg ez csak egyike volt a lehetséges festészeti technikáknak, addig Pollock szinte fetiszizálta ezt, a technikában rejlő lehetőségek végső határáig feszítve és egy metafizikai s pszichológiai rendszert építve köréje. Hogy ez az ideológiai rendszer mennyire ingatag alapokon áll, itt nincs helyünk bizonyítani. Kétségtelen azonban, hogy a „csöpögtető-techniká”-val 1947—51 között készült képeiben bontakozik ki tehetősége és éri el életművének tetőpontját. Heroikusak és tragikusak ezek a képek, mert egy mostoha körülmények közt élő, nagy tehetőségű művész már csirájában reménytelen küzdelmét mutatják egy olyan kibontakozás ígéretéért, amely ha beteljesedik, sem tovább előre, sem visszafelé nem vezet. E festményei a legegyszerűbb s mégis a legerőteljesebb eszközökkel elért képi közlések, amelyeket egy hajszál választ el az ügyes és izléses dekorációtól; ez e stílus állandó veszélye.

Jackson Pollock igazi művész volt; nem tudott megállni a megkezdett úton. Amikor fölismerete, hogy az önismétlés zsákutcájába jutott, megpróbálta előlről, újra kezdeni, visszatérve a 40-es évek stílusához. De az újra kezdést már nem bírta erővel és hittel. A halál az ő esetében a megváltás volt. Életműve korunk egyik legjellegzetesebb és legérdekesebb jelensége. Néhány nagyszerű képet festett. Hogy méltó helyét elnyerje a művészet történetében, az már a művészettörténeti tudomány föladata: föl kell tártani Pollock művészetének igazi forrásait, művészetének egyéni sajátosságait és nem utolsó sorban azt, hogy életműve mennyiben tükrözi kora társadalmi, világnézeti, vallási problémáinak.

NOSZLOPI GYÖRGY.

Az Egyházak Világtanácsa új székhelyét június 21-én kezdték meg. Az építést egyik elővárosában (Grand Sacon. Egyesült Nemzetek palotája szomszédja) fog felemelkedni. Itt fogják elhelyezni házak Világtanácsa mellett a Lu Világszövetséget, a Református Világszövetséget és még más egyházi szervezeteket amelyeknek célkitűzése a Világtanács kon. A szükséges hivatali helyiségek egy templom, egy kiállítási terem, egy tár (30.000 kötet) és olvasóterem, valamint étterem lesz benne.

A holland egyházak-közötti zsoltságot elkészült munkájával. Az új kiadványba öntött 150 zsoltsárt június 14-én átvitték Rotterdamban az illető egyház (Holland Református Egyház, a Sziget formátus Egyház, az Evangélikus Lui Egyház, a Doopsgezind Broederscha Remontráns Broederschap).

Az Orosz Görögkeleti Egyház nem kérte az Egyházak Világtanácsába a vételét. Nagyon valószínűnek látszik, felvételhez szükséges többséget: a 1 egyház szavazatának a 2/3 részét meg szavazás az év novemberében megnyitott általános gyűlésen New D (India) fog megtörténni. Becslés sz Orosz Ortodox Egyháznak a taglétszáma 50 millió között váltakozik. Ez az Eg. hasam között pontos létszámot. A kérdéshez csatolt levelemben csupán annyit tette, hogy az egyháznak 30.000 papja, pöksége, 20.000 paróchiája (gyülekezet) kolostora van.

jöjjete

Keresztyén havi lap.
Szellemi fórum.
Szerkesztőbizottság:

Kibédi Varga Aron, Soós Bálint

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Postbus 7115, Amsterdam-Z. 2., Holle
Postai csekk számla száma: 3164;
Admiraal de Ruyter Fonds, Utrecht
Hollandia.

Minden cikkért szerzője felel.
Kéziratokat nem őrizzük meg és iradunk vissza.

Évi előfizetési díj: Anglia: 10,— sh
gentina: 90 peso, Ausztrália: 12,—
Ausztria: 35,— Sch., Belgium és Lu
burg: 65,— fr., Franciaország: 700,—
Hollandia: 5,— gld., Kanaár: 1,—
Németország: 5,50 DM., Svájc: 6,—
Svédország: 7,— Kr., Uruguay: 13
U.S.A.: 1,50 \$.

Félévi előfizetési díj a fenti össze fele.

Megrendelhető:

Anglia: Benedek Márton, 17, St. Dunstons Rd., I W. 6. ● Argentína és Uruguay: C. A. Beseny gado 1155, Adrogue F.C.N.G.R., Prov. Buenos ● Ausztrália: Csörz Győző, 311 Merryland Merryland, N.S.W.; Domahidy András, 142 To Rd., Subiaco, W. A. ● Ausztria: Vér Zoltán, XXII. Maurichg. 18—20. ● Hollandia: Postbus Amsterdam-Z. 2. Postai csekk számla száma: Admiraal de Ruyter Fonds, Utrecht. ● Német Exodus könyvesbolt, Arnulfstr. 146, München ● Svájc: Szabó, Mittlerestr. 24, Basel. ● Svéd Z. Balogh, Postbox 17, Vällingby 1. ● Kolosváry Sándor, Buffalo 9., N.Y., P.O.B. 54 országokból szíveskedjenek olvasóink között kiadóhivatalhoz fordulni.